

ובקיצור, ולא להעמיד משנתנו באוקימתא זו (פתח עינים [לחיד"א] להלן קיא, א, וברכי יוסף אה"ע ה, יג).

ולא תרצה הגמ' שמדובר בחולה ירקונא שיש בו סכנה, שמשום 'פיקוח נפש' מותר לו לשתות כוס עיקרין, כי לעיל אמרה 'ואי לא, לייתי רישא דשיבטא' וכו', ומשמע שיש לחולי זה רפואות נוספות, וכיון שיכול להתרפאות בדרכים נוספות, אין כאן היתר של 'פיקוח נפש' (אמת ליעקב [לגר"י קמנצקי]).

תלמוד לומר 'ובארצכם לא תעשו', ככם לא תעשו, שהפסוק נקרא 'לא תעשו', כלומר, שלא תעשו עצמכם עקורים ממילא, לא מכח מעשי ידי אדם (רש"י), או ש'לא תעשו' משמע לאחרים, והפסוק נקרא 'לא תעשו' גם לעצמכם (ע"פ שבת של מי, ומנחם משיב נפש, בביאור רש"י). ויש שפירש, שמיתור אותיות כ"ף ומ"ם בשתיבת 'ובארצכם' דורש (תוס').

וכונת הגמ', שכיון ששותה את כוס העיקרין לרפואה ולא כדי להיות סריס, איסור שתייתו הוא רק לדעת רבי יהודה הסובר שדבר שאינו מתכוין אסור, אבל לדעת רבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר, הדבר מותר, ובכל התורה קי"ל כרבי יהודה, ורק בשבת ש'מלאכת מחשבת אסרה תורה' קי"ל כרבי שמעון (שאילתות [אמור, קה] שהובא בתוס', רשב"א). ואף שמודה רבי שמעון ב'פסיק רישא' שאסור, אין זה נחשב 'פסיק רישא', כי קצת בני אדם שותים ואינם נעקרים (מאייז).

ויש סובר, שכיון שמודה רבי שמעון ב'פסיק רישא' שאסור, מודה רבי שמעון שאסור לשתות כוס עיקרין, כי בודאי יסתרס (תוס'; רמב"ן, ועוד ראשונים). ואמנם מבואר בגמ' בנדה (ל, ב) שיש אנשים שסמים לא משפיעים עליהם, כל עוד ואינו יודע שעליו אינו משפיע, נחשב 'פסיק רישא' (ריב"ש שצד). ולפירוש זה, מה שאומרת הגמ' 'הני מילי היכא דקא מיכוין, הכא מעצמו הוא', הפירוש שגזירת הכתוב גבי סירוס, שאסור רק כשמכוין לסרס במעשה, וכפי שאומרת תורה 'ומעוך וכתות ונתוק וכרות', אבל כמו כאן ששותה כוס עיקרין הסירוס בא ממילא, ואפילו אם מתכוין לסרס מותר, כל שכן כאן שאינו מתכוין לסרס אלא לרפואה (רשב"א; ריטב"א בשם 'תוספות אחרונות').

הרוצה שיקרס תרנגול, יטול פרבלתו, אפילו שאין הכרובלת שייכת לאברי ההולדה, נטילתה גורמת סיבה לבטל כח ההולדה (דברי חיים אה"ע יא). ואיסור 'צער בעלי חיים' אין בזה, כי הוא לצורך האדם (תרומת הדשן פסקים קה). ■ להלכה, כל שהוא לצורך רפואה או לשאר צרכים, אין איסור 'צער בעלי חיים', ומכל מקום העולם מנמעים, שזהו אכזריות (רמ"א אה"ע ה, יד, ט"ז שם יא, וביאור הגר"א שם מ).

תלתא קפיו, שלשה כלים, שכל אחד מהם מחזיק שלשה לוגים (רש"י). ויש שפירש, שכל אחד מהם מחזיק לוג אחד, ושולשתם יחד שלשה לוגים (רשב"ם ב"ב ז, ב).

וינמא לה קום מזוביה, ומשמע שאמירה זו, היא חלק מהרפואה, ויש להסתפק אם צריך דוקא ישראל גדול שיאמר כן, או אפילו קטן, ושמא אפילו גוי (אילת השחר).

לייתי פשיטנא, עשב שאינו גדל בקומה, אלא הולך ופשט על גבי קרקע (רש"י), וממה שלא תרגם בלע"ז את מין ושם העשב, ראייה שאינו מין עשב מיוחד, אלא כל עשב שגדל על דרך זה, טוב לכך (בית ארדים). ויש שפירש, שהוא עשב שאינו גס, אלא רחב (העירך, ערך פשיטנא).

רישא דברקא דמנח כביבשא, ראש של האיל הכבוש בחומץ או בציר (רש"י). ויש שפירש, ראש של האיל הטמון ברמץ [כמאמר הגמ' בחולין (צג, ב) 'רישא כביבשא' וכפירוש רש"י שם] (מצא חן).

ומי שרי, ובה"א סברה הגמ' שהתורה אסרה רק אם כורת או נותק גיד או ביצים, אבל שותה כוס עיקרים שנעשה עקר ממילא, אינו נחשב למעשה בידיים (רמב"ן).

מנין לסירוס באדם שהוא אסור, וסירוס בידיים, איסורו מדאורייתא, וסירוס בגרמא כשתיית כוס עיקרין [אמנם דרשוהו על הכתוב ראה להלן], אסמכתא בעלמא הוא (מאירי; שפת אמת בדעת רש"י; חתם סופר אה"ע כ, וזו"א אה"ע יג, בדעת הרמב"ם איסורי ביאה טו, יב, שכתב שהוא אסור ואין לוקים עליו). ויש סוברים, שאף איסור סירוס בגרמא, הוא דאורייתא (חתם סופר שם, בדעת רש"י ותוס' כאן; בית אפרים אה"ע ב ד"ה ומ"ש לענין שתיית, בדעת הרמב"ם, שאמנם אין לוקים עליו, אבל אסור מדאורייתא; הגר"א אה"ע ה, כח) [וראה עוד מה שכתבנו להלן ד"ה ויש סובר, שכיון וכו'].

ויש סובר, שישנם שני מיני סירוס בשתיית כוס עיקרין, האחד, שהמשקה אינו פוגע באברי הזרע, רק חריפות הסמים גורמת קלקול בזרע שלא יתן פרוי, וזה אסור מדרבנן. והשני, שהמשקה גורם קלקול באברי הזרע, וזה אסור מדאורייתא, וכלשון הכתוב (ויקרא כב, כד) 'ומעוך וכתות ונתוק וכרות' (בית אפרים שם).

ומשום ביטול מצות 'פרו ורבו' אסור לשתות כוס עיקרין אף לולי איסור סירוס, ואפילו אם כבר קיים 'פרו ורבו', אסור משום 'ולערב אל תנח ידך' (קהלת יא, ו), אך הגמ' הקשתה מאיסור סירוס, שאף החולקים ואינם סוברים את 'ולערב אל תנח ידך', מודים באיסור סירוס (תוס'). ויש סוברים, שאם חשקה נפשו בתורה, וכבר קיים 'פרו ורבו', רשא לשתות כוס עיקרין כדי שהתאוה וההרהור לא יבטלוהו מתורתו, 'ושמעתי על גדולים שעשו מעשה בדבר זה בעצמו' (ריטב"א יבמות סג, ב). והגמ' העדיפה לתרץ בפשטות